

Н.І. Черкас (Львівська комерційна академія, Україна)
СТРУКТУРНО-СЕКТОРАЛЬНА МОДЕЛЬ ЕКСПОРТУ:
ОБ'ЄКТИВНІ ЧИННИКИ ЕКОНОМІЧНОГО
ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

У статті розроблено структурно-секторальну модель експорту, за допомогою якої запропоновано надати пріоритетного значення несировинному сектору економіки. Доведено неефективність стимулювання сировинного експорту, на противагу несировинному сектору. Визначено передумови для зростання конкурентоспроможного експорту із високою часткою доданої вартості та доведено його стимулюючий вплив на економічне зростання.

Ключові слова: економічне зростання, несировинний сектор, сировинний експорт, структурно-секторальна модель експорту, модель «залежної» економіки.

Форм. 22. Рис. 1. Літ. 17.

Н.И. Черкас (Львовская коммерческая академия, Украина)
СТРУКТУРНО-СЕКТОРАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ЭКСПОРТА:
ОБЪЕКТИВНЫЕ ФАКТОРЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РОСТА УКРАИНЫ

В работе разработана структурно-секторальная модель экспорта, с помощью которой доказана приоритетность несырьевого сектора экономики. Доказана неэффективность стимулирования сырьевого экспорта, в противовес несырьевому сектору. Определены условия для роста конкурентоспособного экспорта с высокой долей добавленной стоимости и доказано его стимулирующее влияние на экономический рост.

Ключевые слова: экономический рост, несырьевой сектор, сырьевой экспорт, структурно-секторальная модель экспорта, модель «зависимой» экономики.

N.I. Cherkas (Lviv Academy of Commerce, Ukraine)
STRUCTURAL-SECTORAL MODEL OF EXPORT: OBJECTIVE
FACTORS OF UKRAINE'S ECONOMIC GROWTH

The article develops the structural-sectoral model of export which could ground the priority ranking of the non-resource sector of the economy. The inefficiency of stimulating the export of resources is explained as compared to the non-resource export. The conditions for growth of the competitive export with a high value added are determined, and its stimulating influence upon the economic growth is proven.

Keywords: economic growth; non-resource sector; resource export; structural-sectoral model of export; model of the "dependent" economy.

Постановка проблеми. Безсумнівно, що збільшення обсягів експорту є одним з основних рушіїв економічного зростання країни, оскільки його структура визначає ефективність і конкурентоспроможність економіки. На сучасному етапі розвитку структура експорту України характеризується переважанням продукції сировинного сектору, тоді як продукція машинобудування й високотехнологічних галузей займає відносно незначну частку. Небезпеку й загрозливисть такого стану продемонструвала фінансово-економічна криза 2008–2009 рр.: різке падіння попиту та цін на сировину спричинило значне зниження експорту продукції металургійної й хімічної галузей, що знизило надходження до бюджету, погіршило торговельний баланс і створило серйозну загрозу дефолту України. Загроза повторення такого катастрофічного сцена-

рію зберігається і на початку 2012 р.: зростання споживчого імпорту не компенсується надходженнями від реалізації продукції металургійної й хімічної промисловості, а коротко- та середньотермінові прогнози свідчать про суттєве скорочення відповідного попиту на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Характерно, що у сучасній економічній літературі більшість досліджень стосується переважно агрегованого показника експорту, тоді як недостатньо досліджено відмінності між різними категоріями експорту. Припускаючи, що стратегія експортоорієнтованого зростання стосується загального експорту, на структурному рівні можуть виникати істотні невідповідності [10, 213–223]. Особливий характер впливу експорту сировини та технологічних товарів на економічний розвиток вперше був досліджений у 1983 р. Дж. Федером [8]. А. Фосу [9, 68–69] на прикладі промислових країн довів позитивний вплив експорту промислових виробів на економічний розвиток, що контрастує з протилежним впливом сировинної продукції. Дослідження Д. Грінвея [11] базується на критичному аналізі базових галузей промисловості (паливна, текстильна галузі, металургія) як визначальних для економічного розвитку країн, що розвиваються. М. Пенедер [14], оцінюючи спеціалізацію зовнішньої торгівлі, пріоритетними для економічного зростання визначив високотехнологічні галузі експорту. Для економіки Туреччини доведено [16, 356], що рівень продуктивності у сировинних галузях є значно нижчим від продуктивності у технологічних секторах економіки.

Невирішені частини проблеми. Попри значні напрацювання у дослідженні принципових питань актуального стану експортного сектору та шляхів його трансформації в напрямі розширення несировинного компоненту, для конкретних умов української економіки залишається нерозв'язаним питання реалізації структурних заходів щодо підтримки інвестиційно-інноваційного вектора економічного розвитку, що вимагає нових теоретичних підходів до вивчення проблеми й обґрунтування практичних рекомендацій.

Актуальність теми обумовила **мету дослідження**, що полягає в аналізі впливу структурних змін у експорті України на економічне зростання.

Основні результати дослідження. Особливо гостро постає проблема стимулювання експорту товарів із високим рівнем доданої вартості для тих країн, що розвиваються, де в структурі експорту домінують усього декілька категорій сировинної продукції й товарів низького ступеня переробки. З іншого боку, виникає потреба контролю й обмеження певних експортних потоків з метою недопущення вивозу стратегічних матеріалів, підтримки низьких внутрішніх цін на конкретну сировину й окремі товари, забезпечення відповідності зовнішньої політики міжнародним угодам і конвенціям [4, 172]. Попри це, окремі країни характеризуються високою конкурентоспроможністю попри традиційну «застарілу» структуру експорту¹. Такий результат розглядається радше як короткотермінова перехідна стратегія, оскільки економіка країни розвивається у напрямі сталого економічного зростання на основі експорту послуг і готової продукції.

¹ У дослідженні Дж. Сентішо [17] визначено, що надходження від експорту сировинних товарів стали поштовхом до значного економічного зростання у Ботсвані.

Незмінно висока частка сировини у загальному експорті містить загрозу вичерпання динаміки сировинного експорту, гальмування розвитку нових конкурентоспроможних експортних секторів і зменшення стимулів для інвестицій у технологічні галузі. У структурі українського експорту провідні позиції зберігають експорт металу та інші сировинні галузі (рис. 1). Виразно помітним є різке падіння експорту в 2009 р., зокрема обмеження можливостей експорту сировини. Така ж загроза зберігається і на кінець 2011 р., коли несприятлива кон'юнктура на світовому ринку металопродукції збігається з кризою торгових зобов'язань країн ЄС.

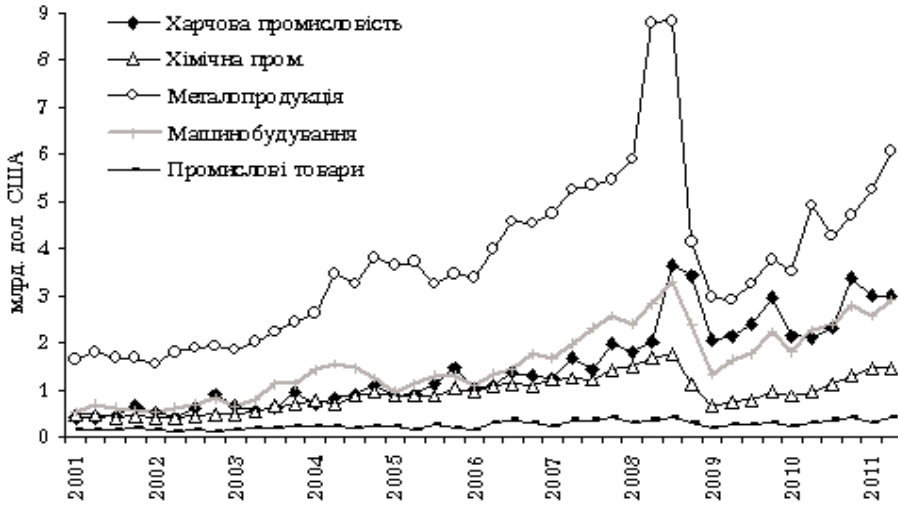

Рис. 1. Основні галузі експорту України (квартальні дані) 2001–2011 рр., млрд. дол. США, розроблено за [3]

Ефективність сировинного експорту є дуже вразливою до коливань світових цін, що й стало основною причиною значних потрясінь «бум-спад» з високою амплітудою у 2008–2009 роках. Недоліки сировинного експорту не обмежуються зменшенням частки доданої вартості у ВВП, а отже, купівельної спроможності населення. Не менш важливими є такі міркування:

1) ерозія інститутів суспільства та верховенства права внаслідок отримання величезної ренти з природних ресурсів в економіках з невизначеними правами власності, недосконалими ринками і правовими структурами;

2) посилення корупції як наслідок привілейованого доступу до природних ресурсів (різноманітні пільги провокують конкуренцію з отримання таких привілеїв серед шукачів ренти, що лише посилює спотворення й дисбаланси в економічній системі);

3) погіршення якості економічної політики.

Хибне відчуття безпеки у багатій природними ресурсами країні перешкоджає скороченню дефіциту бюджету, лібералізації зовнішньої торгівлі та іншим заходам (наприклад, поліпшенню адміністративного потенціалу чи зміцненню фінансового сектору), що гальмує економічне зростання і погіршує структуру виробничого сектору.

Інструментальні чинники стимулювання несировинного експорту зручно розглянути у теоретичній площині моделі «залежної» економіки, яка адекватно враховує структурні та макроекономічні характеристики української економіки [5, 115–132], а також слугує надійним теоретичним обґрунтуванням переваг несировинного експорту зі значною часткою доданої вартості. Розглянемо теоретичні елементи моделі, що стосуються обґрунтування пріоритетності несировинного експорту щодо сировинного сегмента.

Відповідно до логіки моделі «залежної» економіки, в економіці функціонують три сектори: товарів внутрішньої торгівлі² – N^N , сировинного експорту – N^R та несировинного експорту – N^I . Товари N^R і N^I становлять сектор зовнішньої торгівлі, який відрізняється від сектору N^N умовами реалізації на зовнішньому ринку³. Відповідно, сукупну пропозицію можна записати:

$$Y_t = N_t^N + N_t^R + N_t^I, \quad (1)$$

де Y_t – промислове виробництво (дохід). Виробничі функції для кожного з секторів становлять:

$$Y^N = AN^{1-\beta-\gamma}K^{\beta+\gamma}; \quad (2)$$

$$Y^I = AN^{\beta}K^{1-\beta}; \quad (3)$$

$$Y^R = AN^{\gamma}K^{1-\gamma}, \quad (4)$$

де α , β та γ – вагові частки відповідних секторів, причому, $\alpha + \beta + \gamma = 1$; A – коефіцієнт; K – валові внутрішні інвестиції. Важливою умовою є переважання сектору товарів внутрішньої торгівлі над двома іншими: $\alpha > \beta > \gamma$. Така структурна характеристика відображає домінуючий характер сектору N^N в сукупній пропозиції, що слугує одним із засадничих припущень моделі «залежної» економіки.

Загальна виробнича функція становить:

$$Y_t = F(N_{t,N}^{1-\beta-\gamma}; N_{t,I}^{\beta}; N_{t,R}^{\gamma}; K_{t,N}^{\beta+\gamma}; K_{t,I}^{1-\beta}; K_{t,R}^{1-\gamma}), \quad (5)$$

де відповідні компоненти є зрозумілими з рівнянь (2–4).

Оскільки, функція F є незмінною у часі та однорідною, промислове виробництво на душу населення ($y \equiv Y/Q$) можна записати як:

$$y_t = (1 - n_I^{\beta} - n_R^{\gamma}; n_I^{\beta}; n_R^{\gamma}; k_N^{\beta+\gamma}; k_I^{1-\beta}; k_R^{1-\gamma}), \quad (6)$$

де $n_R = N_R/Q$, $n_I = N_I/Q$, $k_N = K_N/Q$, $k_R = K_R/Q$, $k_I = K_I/Q$. Також було визначено, що $n_N = N_N/Q = 1 - n_I^{\beta} - n_R^{\gamma}$.

Бюджетне обмеження для сектору товарів внутрішньої торгівлі можна записати як:

² Товари внутрішньої торгівлі не становлять предмету міжнародної торгівлі (або мають неперемішуваний характер). До сектору N^N відносять: товари і сировину, вироблену в «захисених» торговельним протекціонізмом галузях промисловості і сільського господарства, а також більшість послуг (транспорт, будівництво, енергетика, охорона здоров'я). Товари сировинного сектору (металопродукція, хімічні товари, продукти харчування тощо) характеризуються невисокою якістю та обмеженням асортиментом, що обмежує можливості конкуренції на світових ринках.

³ У країнах Латинської Америки протягом 1970–80-х років експорт природних ресурсів зменшив ВВП на 7% [15, 46–49]. Якби не два десятиліття нафтового «буму» (1970–1990 рр.), ВВП Венесуели був би на 14% вищим.

$$Y_t = C_t^N + \dot{K}_t^N + \delta(K_t^N + X_t^I, X_t^R), \quad (7)$$

де C_t^N — витрати на споживання; $\dot{K}_t^I \equiv dK_t^I / dt$; δ — коефіцієнт знецінення, амортизації ($\delta > 0$); X_t^I — експорт сировини.

Якщо m — темпи росту населення, то несировинний сектор із врахуванням рівняння (6) на душу населення можна записати як:

$$\dot{k}_t^N = Y_t(1 - n_t^\beta - n_t^\gamma; n_t^\beta; n_t^\gamma; k_t^{\beta+\gamma} k_t^{1-\beta}; k_t^{1-\gamma}) - c_t^N - (m + \delta)K_t^N - X_t^I - X_t^R, \quad (8)$$

де $c^N = C^N / Q$.

Позначимо заробітну плату в сировинному секторі як w^R та у несировинному секторі — w^I . Виробничі обмеження для секторів N^R і N^I можна записати у такому вигляді:

$$W_t^I N_t^I + \dot{K}_t^I + \delta K_t^I = X_t^I; \quad (9)$$

$$W_t^R N_t^R + \dot{K}_t^R + \delta K_t^R = X_t^R. \quad (10)$$

Відповідний показник на душу населення становить:

$$\dot{k}_t^I = x_t^I - w_t^I n_t^I - (m + \delta)k_t^I; \quad (11)$$

$$\dot{k}_t^R = x_t^R - w_t^R n_t^R - (m + \delta)k_t^R. \quad (12)$$

Працівники активізують власне споживання: $\int_0^\infty u(c_t) e^{-\rho t} dt$, де загальне споживання становить: $c_t = c_t^N + w_t^I x_t^I + w_t^R n_t^R$; u — нелінійна функція корисності.

Для отримання відповідних розв'язків додаємо у рівняння множники Гамільтона λ_1 , λ_2 та λ_3 :

$$H = \left\{ u(c_t^N + w_t^I n_t^I + w_t^R n_t^R) + \lambda_{1,t} [F(1 - n_t^\beta - n_t^\gamma; n_t^\beta; n_t^\gamma; k_t^{\beta+\gamma} k_t^{1-\beta}; k_t^{1-\gamma}) - c_t^N - (m + \delta)K_t^N - X_t^I - X_t^R] + \lambda_{2,t} [X_t^I - W_t^I N_t^I - (m + \delta)K_t^I] + \lambda_{3,t} [X_t^R - W_t^R N_t^R - (m + \delta)K_t^R] \right\} e^{-t}. \quad (13)$$

Відповідні часткові похідні є такі:

$$\frac{\partial H}{\partial c_t^N} = 0 \Rightarrow u'(c_t) = \lambda; \quad (14)$$

$$\frac{\partial H}{\partial n_t^I} = 0 \Rightarrow u'(c_t) w_t^I = -\lambda_{1,t} (MPN_t^N - MPN_t^I - MPN_t^R) + \lambda_{2,t} w_t^I; \quad (15)$$

$$\frac{\partial H}{\partial n_t^R} = 0 \Rightarrow u'(c_t) w_t^R = -\lambda_{1,t} (MPN_t^N - MPN_t^I - MPN_t^R) + \lambda_{3,t} w_t^R; \quad (16)$$

$$\frac{\partial H}{\partial X_t^I} = 0 \Rightarrow -\lambda_{1,t} + \lambda_{2,t}; \quad (17)$$

$$\frac{\partial H}{\partial X_t^R} = 0 \Rightarrow -\lambda_{1,t} + \lambda_{3,t}; \quad (18)$$

$$\frac{d(\lambda_{1,t} e^{-t})}{dt} = -\frac{\partial H}{\partial K_t^N} \Rightarrow \frac{\dot{\lambda}_{1,t}}{\lambda_{1,t}} = \rho + \delta - MPK_t^N; \quad (19)$$

$$\frac{d(\lambda_{2,t} e^{-t})}{dt} = -\frac{\partial H}{\partial K_t^I} \Rightarrow \frac{\dot{\lambda}_{2,t}}{\lambda_{2,t}} = \rho + \delta - MPK_t^I; \quad (20)$$

$$\frac{d(\lambda_{3,t} e^{-t})}{dt} = -\frac{\partial H}{\partial K_t^R} \Rightarrow \frac{\dot{\lambda}_{3,t}}{\lambda_{3,t}} = x + \delta - MPK_t^R, \quad (21)$$

де $MPN^N = \partial F / \partial N^N$, $MPN^I = \partial F / \partial N^I$ та $MPN^R = \partial F / \partial N^R$ – гранична продуктивність за наявних технологій і виробничих ресурсів внутрішнього, сировинного та несировинного сектору відповідно, а $MPK^I = \partial F / \partial K^I$ та $MPK^R = \partial F / \partial K^R$ – гранична продуктивність валових внутрішніх інвестицій у сировинні та несировинні галузі відповідно.

Використовуючи рівняння (2)–(4), отримуємо, що: $MPN^N = (1 - \alpha - \gamma) AN^{-\beta-\gamma} N^{\beta+\gamma}$. Об'єднуючи рівняння (14)–(18), отримуємо:

$$MPN^N = MPN^I + MPN^R, \quad (22)$$

за умов $MPN^R > 0$, то $MPN^N > MPN^I$. Отриманий результат вказує на те, що гранична продуктивність у секторі товарів внутрішньої торгівлі є найвищою. Оскільки $w^I > w^R$, що зумовлено більшою часткою доданої вартості у несировинному секторі, то, відповідно, $MPN^I > MPN^R$. Такий результат означає, що вирішальне значення для економічного зростання має стимулювання попиту на внутрішньому ринку (що відповідає моделі «залежної» економіки), а такий попит створюється зростанням частки несировинного сектору з високою заробітною платою. Отже, дохід може бути вищим унаслідок стимулювання несировинного експорту.

Оскільки сировинні галузі зазвичай менш насичені висококваліфікованими кадрами і приносять менший зовнішній результат для інших галузей [1, 65], то це передбачає нижчу додану вартість на одиницю продукції порівняно з технологічним сектором, а також сектором товарів внутрішньої торгівлі. Робітники сировинних галузей мають відносно обмежену освіту і не цікавлять працедавців у технологічних секторах. Переважання сировинних галузей не сприяє підвищенню рівня освіти в економіці загалом і не створює стимулів до кращого навчання як конкурентної переваги на ринку праці.

Окрім економісти припускають, що експорт сировинних товарів є перешкодою для економічного зростання [6–8; 12; 13]. Вузька спеціалізація у експортному секторі обмежує економічну свободу. Навіть незначні коливання у попиті й пропозиції окремої експортної галузі можуть викликати економічну (і політичну) нестабільність.

Несприятлива структура українського експорту передбачає формування малоперспективної моделі міжнародної спеціалізації. Основні її риси пов'язані з тим, що Україна концентрується на постачанні на світові ринки товарів (метали, хімічні продукти, сільськогосподарська сировина), які є малодинамічними та мають тенденцію до вичерпання. Консервація нинішньої структури експорту є безперспективною, зважаючи на те, що переважна більшість підприємств-експортерів потребують докорінної реструктуризації виробництва. Основні аргументи неефективності сировинного експорту такі:

- сировинна продукція не вимагає концентрованого використання досягнень науки та високих технологій, також є чутливою до цінового чинника [6, 373; 12, 18];

- збільшення сировинного експорту може відбуватися за рахунок ресурсів експортного технологічного сектору [13, 205];

- сировинний експорт є предметом значних коливань ціни та попиту [7, 1909];

- вплив експорту на економічне зростання суттєво відрізняється для сировинних і технологічних товарів [6, 374; 8, 69].

Для сучасного стану вітчизняної економіки найважливішим видається можливість витіснення технологічного експорту сировинною продукцією та зменшення стимулів для використання науково-технічного потенціалу країни, що виразно контрастує з мотивацією інноваційно-інвестиційної моделі. Наведена теоретична модель (1)–(22) не передбачає заміщення інвестицій між секторами сировинного і несировинного експорту, однак таку можливість неважко уявити за допомогою неформальних міркувань.

Фактично у розглянутій моделі приймається, що працюючі споживають повністю продукцію, вироблену в секторі N^N (за визначенням, у «залежній» економіці обсяги виробництва і попиту на товари внутрішньої торгівлі збігаються, оскільки товар N^N не є предметом зовнішньої торгівлі). Додатково обсяги споживання збільшуються на розмір заробітної плати, отриманої в секторах сировинного і несировинного експорту, N^R і N^I відповідно. Зрозуміло, що таке припущення передбачає стовідсотковий експорт товарів N^R і N^I . Це видається досить жорсткою умовою, однак вона не набагато спрощує реалії української економіки. По-перше, внутрішній попит на металопродукцію та хімічну продукцію значно поступається обсягам експорту, а відповідна продукція, зазвичай, не становить кінцевого споживання. По-друге, в українському експорті мізерно мала частка споживчих товарів довгострокового користування.

Інтуїтивне пояснення представленої теоретичної моделі доволі прозоре: для надійного збільшення внутрішнього попиту необхідне збільшення продукції у секторі з високою доданою вартістю – N^I , що трансформується у вищий рівень заробітної плати. На перший погляд, може скластися враження, що ще продуктивніше виробляти лише товари внутрішньої торгівлі, однак потрібно враховувати обмеження платіжного балансу, які винесено поза межі теоретичного аналізу з метою більшої транспарентності у головному аспекті – демонстрації механізму переваг несировинного сектору над сировинним. Фактично економіка не може обійтися без експорту, адже виробництво товарів N^N може бути імпортоємним, принаймні з погляду залежності від критичного імпорту енергоносіїв у випадку України. Якщо така залежність мінімальна, то в міру збільшення доходу зростає попит на імпорт, який вимагає належного фінансування надходженнями від експорту.

Внаслідок об'єднання рівнянь (19)–(21), за дотримання умови: $\lambda_{1,t} = \lambda_{2,t} = \lambda_{3,t} = 0$, отримуємо, що $MPK^N = MPK^I = MPK^R$. Звідси випливає, що внутрішні інвестиції у сировинний сектор використовуються оптимально, коли їхня гранична продуктивність дорівнює граничній продуктивності інвестицій у несировинний сектор і сектор товарів внутрішньої торгівлі. Зосередження іноземного капіталу переважно у секторі NN є характерною рисою багатьох країн,

що розвиваються. Такі пріоритети у залученні ПП неодноразово ставали причиною «перегріву» економіки та хронічних криз платіжного балансу [5, 52–53]. Оскільки розміщення капіталу допомагає максимізації доходу, то існують резерви збільшення доходу внаслідок трансферу технологій з одного сектору в інший.

Вплив інструментів економічної політики на динаміку несировинного експорту реалістично пояснює модель «залежної» економіки. Тривале підтримання заниженого обмінного курсу в Україні, а також низька вартість енергоносіїв спричинили надзвичайно високу енергоємність виробництва. Низька конкурентоспроможність українських товарів на зовнішніх ринках зумовлює експорт переважно сировинних товарів. Для протидії зниження виробництва використовувалась експансійна фіскальна та монетарна політика, що призвело до знецінення гривні та підвищення рівня цін товарів внутрішньої торгівлі. У підсумку – збільшення абсорбції погіршує сальдо поточного рахунку, а зменшення валютних резервів й інфляційний тиск у секторі товарів внутрішньої торгівлі поглиблюють інфляційну інерцію. Сприятливий ціновий стимул для структурних перетворень повинен бути достатньо тривалим, щоб сформувати відповідні інвестиційні пріоритети⁴, інакше тимчасовий характер заниженого реального обмінного курсу замість надійного розвитку експортних галузей економіки може викликати короточасний «бум» експорту сировини.

Видобуток корисних копалин характеризується високим рівнем рентабельності. Якщо державі не вдається за рахунок податкових важелів, ставок мита, вартості ліцензій тощо знизити прибутковість видобувних компаній, капітал надходитиме саме до них. За рахунок видобувних підприємств зростає кредитна ставка, зменшуються інвестиції в інші галузі, що призводить до зниження загальних темпів росту промисловості й погіршує структурні диспропорції. За сприятливої світової кон'юнктури видобувні галузі спроможні задовольнити свої потреби в капіталі за рахунок експортних продажів і не зацікавлені у внутрішніх заощадженнях. Відповідно, фінансова інфраструктура також не розвивається, заощадження населення не трансформуються в інвестиції, а загальний обсяг інвестицій знижується.

Висновки:

1. У модель «залежної» економіки було додатково включено сировинний і несировинний експорт замість сектору товарів зовнішньої торгівлі. Розв'язок моделі показав, що зростання попиту на внутрішньому ринку стимулює економічне зростання, а такий попит створюється збільшенням частки несировинного сектору з високою заробітною платою.

2. Стимулювання сировинного експорту гальмує економічне зростання і погіршує структуру виробничого сектору. Основна спеціалізація українського експорту зосереджена у сировинних галузях, що характеризуються ціновою конкурентоспроможністю й високою залежністю від кон'юнктури світових цін.

3. Без докорінного переосмислення пріоритетів і переорієнтації економічної політики на реалізацію інноваційно-інвестиційної моделі розвитку

⁴ Упродовж 2001–2008 рр. відбулась переорієнтація інвестиційних потоків зі сфери промислового виробництва у сферу фінансових послуг і послуг, пов'язаних з операціями з нерухомістю [2, 174].

економіки Україна приречена на періодичні макроекономічні потрясіння, низьку конкурентоспроможність і відтік кваліфікованих кадрів.

Напрями продовження даного дослідження полягають у визначенні макроекономічних чинників інноваційно-інвестиційного зростання за допомогою регресійної моделі, зокрема передбачається дослідити вплив сировинного й технологічного експорту, обмінного курсу, сальдо бюджету та монетарних чинників (пропозиції грошової маси загалом і динаміки відсоткової ставки зокрема).

1. *Гільфасон Т.* Природні ресурси та економічне зростання: який зв'язок? // *Сприяння сталому економічному зростанню в Україні / Ш. Фон Крамон-Таубадель та І. Акімова (ред.).* — К.: Альфа-Принт, 2001. — С. 53–71.

2. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / За заг. ред. В.М. Гейця та ін. — К.: НВЦ НБУВ, 2009. — 687 с.

3. Статистична інформація // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.

4. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2006. — 816 с.

5. *Шевчук В.* Платіжний баланс і макроекономічна рівновага в трансформаційних економіках: досвід України: Монографія. — Львів: Каменяр, 2001. — 495 с.

6. *Cassiman, B., Golovko, E., Martinez-Ros, E.* (2010). Innovation, exports and productivity. *International Journal of Industrial Organization*, 28: 372–376.

7. *Dawe, D.* (1996). A new look at the effects of export instability on investment and growth. *World Development*, 24(12): 1905–1914.

8. *Feder, G.* (1983). On Exports and Economic Growth. *Journal of Development Economics*, 12: 59–73.

9. *Fosu, A.K.* (1990). Export composition and the impact of exports on economic growth of developing economies. *Economics Letters*, 34: 67–71.

10. *Ghatak, S., Milner, C., Uktulu, U.* (1997). Exports, Export Composition and Growth: Cointegration and Causality Evidence for Malaysia. *Applied Economics*, 29: 213–223.

11. *Greenaway, D., Morgan, W., Wright, P.* (1999). Exports, export composition and growth. *Journal of International Trade and Economic Development*, 8(1): 41–51.

12. *Herzer, D., Novak-Lehmann, F., Siliverstovs, B.* (2004). Export-Led Growth in Chile: Assessing the Role of Export Composition in Productivity Growth. *Discussion Papers*, November(103): 28 p.

13. *Martincus, Ch.V., Carballo, J.* (2010). Beyond the average effects: The distributional impacts of export promotion programs in developing countries. *Journal of Development Economics*, 92: 201–214.

14. *Peneder, M.* (2003). Industrial Structure and Aggregate Growth. *Structural Change and Economic Dynamics*, 14(4): 427–448.

15. *Sachs, J., Warner, A.* (1999). The big push, natural resource booms and growth. *Journal of Development Economics*, 59(1): 43–76.

16. *Saygili, H., Saygili, M.* (2011). Structural changes in exports of an emerging economy: Case of Turkey. *Structural Change and Economic Dynamics*, 22: 342–360.

17. *Sentsho, J.* (2002). Export Revenues as Determinants of Economic Growth: Evidence from Botswana. *Conference's materials, the University of Botswana* // www.essa.org.za.

Стаття надійшла до редакції 4.11.2011.